

02.07.1942

2.júl: vznik Slovenskej akadémie vied

V období 1. SR zaznamenala rozvoj veda. Vytvorili sa nové možnosti, ktoré umožnili rozšíriť a profesionalizovať jej organizačný rámec. Namiesto zrušenej Učenej spoločnosti Šafárikovej spoločnosti v Bratislave vznikla v roku 1939 Slovenská učená spoločnosť, ktoré prevzala jej majetok a nadviazala na jej činnosť. Predsedom sa stal profesor lekárskej chémie František Valentín a generálnym tajomníkom jazykovedec Ľudovít Novák. Členmi Spoločnosti sa stali výhradne riadni a mimoriadni profesori všetkých vysokých škôl. Spoločnosť vydávala časopisy *Linguistica Slovaca*, *Historica Slovaca*, *Theologica Slovaca* a *Physiographica Slovaca*. Činnosť Slovenskej učenej spoločnosti smerovala k založeniu akadémie vied ako vrcholnej národnej vedeckej ustanovizne. Slovenská akadémia vied a umení (*Academia Scientiarum et Artium Slovaca*) sa utvorila prijatím osobitného zákona dňa 2. 7. 1942. Jej cieľom bolo „všestranne zveľaďovať rozvoj vied a umení a dobudovať i sústreďovať organizáciu slovenskej vedeckej práce a umeleckej tvorby.“ Skladala sa z duchovného, prírodovedného a umeleckého odboru.

Najaktívnejší bol duchovný odbor, na pôde ktorého vznikli v roku 1943 prvé vedecké ústavy: Jazykovedný, Literárnovedný, Historický, Zemepisný a Hudbnovedný. Na pôde duchovnej sekcie sa od roku 1943 pripravovalo vydanie monumentálneho šesťzväzkového vedeckého diela *Slovenská vlastiveda*. Z toho dva diely (geografia, fauna, flóra a národopis) vyšli počas prvej Slovenskej republiky, ďalšie dva (sociografia Antona Štefánka a dejiny od Františka Bokesa) boli vydané krátko po vojne, hoci vznikli v predchádzajúcom období.

Vedecké aktivity sa aj po založení SAVU v Bratislave pestovali ďalej v Matici slovenskej v Martine na báze vedeckých odborov. Z časopisu *Sborník Matice slovenskej* sa odčlenili samostatné *Sborníky*, vydávané jednotlivými odbormi. Vznikli tak slovenské špecializované vedecké časopisy pre filozofiu, národopis, históriu, literárnu vedu a jazykovedu. V Matici slovenskej v tomto období dosiahla vrchol svojich snažení generácia, ktorú reprezentoval jej správca spisovateľ Jozef Čiger Hronský, grafik Jozef Cincík, literárny kritik Stanislav Mečiar a historik František Hrušovský. Tajomník matičných vedeckých odborov František Hrušovský vydal v Matici slovenskej v roku 1939 dielo *Slovenské dejiny*, ktoré bolo

..... prvou populárnejšie písanou syntézou slovenských dejín. Katolíckemu teológovi Jozefovi Špírkovi vyšlo v Matici dvojzväzkové dielo Cirkevné dejiny. Išlo o svojho druhu prvú prácu na Slovensku, v časti verejnosti kritizovanú pre ústretovosť voči evanjelikom. Pod redakčným vedením Antona Baníka sa pripravilo nové vydanie Pravidiel slovenského pravopisu, ktoré vyšli v roku 1940.

.....

.....

.....

Možno povedať, že v období prvej Slovenskej republiky sa veľmi darilo vysokému školstvu, a to aj napriek vojnovým udalostiam a úsiliu o spolitizovanie univerzitného prostredia. Snem prijal 3. 7. 1940 o Slovenskej univerzite. Tým bol oficiálne zmenený názov z pôvodného názvu Univerzita Komenského. Popri tom Slovenská univerzita používala latinský názov: Universitas Slovaca Istropolitana. Do rámca univerzity bola včlenená novozriadená prírodovedecká fakulta a dve teologické fakulty: rímskokatolícka a evanjelická. V tom čase jediná Univerzita na Slovensku tak mala šesť fakúlt: filozofickú, právnickú, lekársku, prírodovedeckú a dve teologické. Úplne novou vysokou školou, ktorá vznikla v roku 1940 v Bratislave na súkromnej báze, bola Vysoká škola obchodná. V tom istom roku vznikla v Bratislave aj Vysoká škola vojenská. V roku 1939 začala v Bratislave po svojej púti cez Košice, Prešov a Turčiansky Sv. Martin svoju činnosť Slovenská technická univerzita, ktorá si rýchlo skompletizovala svoje odbory.

Z celkového počtu študentov až 17% nemalo slovenskú národnosť. Išlo najmä o bulharských študentov, ktorým po zavretí českých vysokých škôl v Protektoráte Čechy a Morava hrozila deportácia do Nemecka. Rektor Slovenskej univerzity Emanuel Filo však nesplnil pokyny predsedu vlády Tuku a pripustil asi 700 bulharských študentov na zápis. Ďalší bulharskí študenti dostali možnosť zapísať sa na Slovenskú vysokú školu technickú vďaka jej rektorovi Jurajovi Hroncovi. Nárast počtu poslucháčov na slovenských vysokých školách dokumentuje zvýšený záujem o vysokoškolské štúdium. Na druhej strane bol aj dôsledkom odchodu slovenských študentov z Protektorátu Čechy a Morava, keď nemecká okupačná správa uzavrela české vysoké školy.

~~~~~  
Prof. Mária Tonková, Prof. Róbert Letz, Prof. Anna Bocková  
~~~~~

References: